

Αναζητώντας ταυτότητα

Η Λίνα Βεντούρα είναι ιστορικός, μετανάστρια και η ίδια - γεννήθηκε στο Γιοχάνεσμπουργκ. Σπούδασε κοινωνιολογία και ιστορία και είναι καθηγήτρια στο τμήμα κοινωνικής και πολιτικής εκπαίδευσης του πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Το βιβλίο “Έλληνες μετανάστες στο Βέλγιο” είναι μια μελέτη, από τη σκοπιά της κοινωνικής ιστορίας, που αναφέρεται στους Έλληνες μετανάστες του Βελγίου, από τα μέσα της δεκαετίας του 50 μέχρι το 1980. Στη μελέτη αυτή η Βεντούρα παρακολουθεί την καθημερινότητα των Ελλήνων μεταναστών και τις σχέσεις τους με άλλους μετανάστες και ντόπιους, καθώς και την προσπάθεια να ενταχθούν στις τοπικές κοινωνίες διατηρώντας παράλληλα την εθνοτική τους ταυτότητα.

Αναζητώντας ταυτότητα

Διαμόρφωση ταυτοτήτων

Οι Έλληνες που μετανάστευσαν μεταπολεμικά είχαν συνείδηση της εθνικής και θρησκευτικής τους ταυτότητας και της ιδιαιτερότητας της ιστορίας και του πολιτισμού τους [...] Ωστόσο, η εθνική ταυτότητα που είχε κατασκευαστεί και αναπλαστεί μέσω των συλλογικών εμπειριών, θεσμοποιημένων ιδεολογικών μηχανισμών και του λόγου των ηγετικών ομάδων, δεν ήταν ενιαία ούτε στάσιμη και μόνιμη.[...] Οι μετανάστες, γεννημένοι σε συγκεκριμένο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον, μέσα στο οποίο είχε συντελεστεί τουλάχιστον η πρώτη τους κοινωνικοποίηση, είχαν περιορισμένο φάσμα δυνατών επιλογών. Η κοινωνική καταγωγή και το πολιτισμικό κεφάλαιό τους μείωναν δραστικά το φάσμα των πιθανών εναλλακτικών ταυτοτήτων. [...]

Ο στιγματισμός και η επίκληση ξεχωριστών εθνοτικών ταυτοτήτων δεν υπήρξε το φυσικό προϊόν διαφορετικών παραδόσεων αλλά απόρροια των ανισοτήτων που αντιμετώπισαν οι ξένοι εργάτες στις κοινωνίες υποδοχής. Τα διαφοροποιητικά στοιχεία, οι ταυτότητες και τα σύνορα μεταξύ των πληθυσμιακών ομάδων χρησιμοποιήθηκαν σε διαδικασίες αποκλεισμού από πηγές οικονομικού, κοινωνικού, πολιτικού και πολιτισμικού πλούτου και κύρους. [...] Εφόσον ο αρχικός προσδιορισμός των μεταναστών ως ξένων χρησιμοποιήθηκε από την κυρίαρχη κοινωνική ομάδα για να τους αποκλείσει από ορισμένες δραστηριότητες, για να περιορίσει τον τύπο των συνδιαλλαγών και των επαφών και την πρόσβασή τους στις πηγές πλούτου και δύναμης, ήταν επόμενο η ταυτότητα του ξένου να αποτελέσει μια βάση αντίστασης ενάντια στην κυριαρχία αυτή. Οι κληρονομίες και οι ταυτότητες, οι οποίες αναπλάθονταν διαρκώς μέσα από τις κοινωνικές σχέσεις που ανέπτυσσαν οι μεταναστευτικές ομάδες, λειτούργησαν λοιπόν ως βάση για την άρθρωση μορφών κοινωνικής αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας.[...]

Η εθνοτική ταυτότητα δεν μεταφέρθηκε αυτούσια από τη χώρα καταγωγής, αλλά ανασυγκροτήθηκε βάσει της αλληλεπίδρασης των κοινωνικών δομών, των ταξικών αντιθέσεων και των πολιτισμικών σχημάτων της χώρας καταγωγής και της χώρας

υποδοχής, μέσα από τις πολύπλοκες σχέσεις των μεταναστών με τον εθνικό πολιτισμό, των μεταναστών μεταξύ τους αλλά και σε συνάρτηση με τις διεθνείς σχέσεις και την άνιση δύναμη των κρατών. Τα πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά αναπλάστηκαν από την αλληλεπίδραση της μνήμης και του νέου περιβάλλοντος. Οι ταυτότητες όλων των κοινωνικών ομάδων που ζούσαν στις χώρες υποδοχής αποτελούσαν μέρος της κοινωνικής οργάνωσης και προίον των κοινωνικών σχέσεων.[...] Την ίδια στιγμή, όμως, άλλες δυνάμεις, θεσμοί και ομάδες επιδίωκαν είτε την αφομοίωση των επιμέρους ομάδων από το κυρίαρχο στη χώρα υποδοχής πολιτισμικό πρότυπο είτε τη σύγκλιση των πολιτισμικών συστημάτων, αποβλέποντας στην αύξηση της παραγωγικότητας και της κατανάλωσης, στην απρόσκοπτη λειτουργία των δομών τους ή στην ενότητα της εργατικής τάξης.[...]

Η δυναμική, τέλος, ορισμένων διεθνών και κοινωνικών σχέσεων λειτουργούσε, στις συγκεκριμένες ιστορικές συγκυρίες, με τρόπο ώστε να συγκροτηθούν παράλληλα νέες ευρύτερες ταυτότητες -όπως, για παράδειγμα, η ταυτότητα των «μεσογειακών» λαών που ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση- και υβριδικά συστήματα αξιών και κωδίκων συμπεριφοράς. Στις κοινωνίες υποδοχής αναπτύχθηκαν λοιπόν πιέσεις αφομοίωσης και δυνάμεις που οδηγούσαν προς τον μετασχηματισμό των πολιτισμικών συστημάτων και των ταυτοτήτων.[...] Οι μετανάστες λόγω της σωρευτικής λειτουργίας τους καθεστώτος τους ως ξένων και της κοινωνικής τους προέλευσης και θέσης, είχαν πιο περιορισμένες δυνατότητες από άλλες κοινωνικές ομάδες να διεκδικήσουν την αναγνώριση και τη νομιμοποίηση των ταυτοτήτων τους, και να ορίσουν, επομένως και να κατευθύνουν τις διαδικασίες μετασχηματισμού των πολιτισμικών τους χαρακτηριστικών.

Λίνα Βεντούρα, Έλληνες Μετανάστες στο Βέλγιο, Αθήνα, Νεφέλη1999

Ασκήσεις

1. Ποιες δυσκολίες συναντούν οι μετανάστες στην προσπάθειά τους να δομήσουν νέα ταυτότητα; Πιστεύετε πως οι σύγχρονοι Έλληνες μετανάστες, αλλά και άλλοι μπορούν εύκολα να προσαρμοστούν στις κοινωνικές, πολιτικές, πολιτιστικές συνθήκες της χώρας υποδοχής; Να συζητήσετε το θέμα στην τάξη σας.
2. «Η ταυτότητα του ξένου ήταν επόμενο να αποτελεί βάση αντίστασης ενάντια στην κυρίαρχη κοινωνική ομάδα» και «Οι ταυτότητες λειτούργησαν ως βάση για την άρθρωση μορφών κοινωνικής αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας». Να συζητήσετε τις απόψεις στην τάξη.
3. Εθνοτική ταυτότητα και νέες ταυτοτικές αναζητήσεις: Σε ποιους χώρους και μέσα από ποιες δραστηριότητες και αλλαγές συντελείται η αλλαγή της εθνοτικής ταυτότητας των μεταναστών, σύμφωνα με τα αποσπάσματα; Να συζητήσετε, αν αυτά ισχύουν και σήμερα, προκειμένου ο μετανάστης να αλλάξει την ταυτότητά του.
4. Σκεφτείτε ποιοι ανασταλτικοί παράγοντες, φόβοι, επιφυλάξεις και ιδεολογήματα εμποδίζουν τους ντόπιους να αναγνωρίσουν και να αποδεχτούν την ταυτότητα των ξένων.
5. Για ποιους λόγους νομίζετε πως είναι αναγκασμένοι οι μετανάστες να προσαρμόσουν την ταυτότητά τους στην ταυτότητα του ντόπιου πληθυσμού;
6. Τα αποσπάσματα προέρχονται από την έρευνα της Λίνας Βεντούρα και έχουν το ανάλογο επιστημονικό ύφος. Να επιλέξετε μία παράγραφο και να την αποδώσετε με απλούστερη διατύπωση.
7. Να υποθέσετε πως βρίσκεστε σε μια ξένη χώρα ως μετανάστης. Να γράψετε ένα σύντομο άρθρο (300-350 περίπου λέξεων), για την εφημερίδα, που εκδίδει ο σύλλογος Ελλήνων της χώρας που βρίσκεστε, με θέμα “Διατηρώ την ταυτότητά μου και παράλληλα προσαρμόζομαι στη χώρα υποδοχής”. Στο άρθρο σας να προτείνετε διάφορες δραστηριότητες με τις οποίες οι μετανάστες μπορούν να προβάλουν την ταυτότητά τους και παράλληλα να επικοινωνήσουν δημιουργικά με τους ντόπιους. Αν θέλετε αξιοποιήστε στοιχεία από το κείμενο “Διαμόρφωση ταυτοτήτων”.